

TA'LIMDA ADABIYOT VA ONA TILI TA'LIMINING MAQSADI VA VAZIFALARI

Sayyora Roziqova

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
"Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası
Bolalar adabiyoti fani o'qituvchisi,

Parizoda Xolmamatova

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7844336>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-april 2023 yil
Ma'qullandi: 15-april 2023 yil
Nashr qilindi: 19-april 2023 yil

KEY WORDS

*integratsiya, integrativ
yondashuv, metod, tadqiqot,
fanlararo aloqadorlik, yangi
texnologiyalar.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada ta'lim sohasida ona tili va adabiyot ta'limining maqsadi va vazifalari, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan zaruriy minimal talablar, ona tili fanidan Davlat ta'lim standarti haqida batafsil bayon qilingan.

Ta'limning barcha bosqichlarida ona tilini o'qitishning asosiy maqsadi o'rganuvchilarning kundalik, ilmiy va kasbga oid sohalarda faoliyat olib borishi uchun kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdan iboratdir. Ona tili darslarini har bir mavzu doirasida o'zaro turdosh va boshqa fanlar bilan bog'langan holda tashkil etish, o'quv jarayonining mazmunli bo'lishini ta'minlaydi. Ona tili kommunikativ kompetensiyasi – ona tili bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni muloqot jarayonida qo'llash qobiliyati.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Lingvistik kompetensiya - til sathlari haqida bilimlar va tilning ifoda vositalarini egallashni nazarda tutadi. Sotsiolingvistik kompetensiya -so'zlovchining biror bir nutqiy vaziyat, kommunikativ maqsad va xohish-istagidan kelib chiqqan holda kerakli lingvistik shakl, ifoda vositalarini tanlash imkonini yaratadi. Pragmatik kompetensiya - kommunikativ vaziyatda tushunmovchiliklar paydo bo'lganda takroran so'rash, uzr so'rash va hokazolar orqali murakkab vaziyatlardan chiqib keta olish, egallangan bilimlarning amaliy imkoniyatlaridan o'rinli foydalana olish qobiliyatini nazarda tutadi.

O'quvchining mustaqil fikrlashi, o'zgarlar fikrini anglashi, nutq va muloqot madaniyati rivojlanishi uchun ona tili ta'limi standart talablariga javob berishi, ona tilini kommunikativ va lingvistik kompetensiyasi bo'yicha yetarli darajada egallashlari ko'zda tutiladi.

Shu maqsadda ushbu o'quv fanining asosiy mazmunida quyidagi talablar ko'zda tutiladi:

1. Ona tilidan muloqot malakasini egallash.

2. Til materialini va vositalarini nutqda qo'llay bilish uchun yetarli bilimlarni o'zlashtirish.

Ushbu mazmun asosan kommunikativ kompetensiyani egallash orqali ona tilini o'rgatishning umumta'lim maqsadini ko'zda tutadi.

Kommunikativ kompetentsiya.

Ona tili fanidan Davlat ta'lim standarti shu til bo'yicha egallanadigan nutqiy faoliyatning asosiy uch turi: o'qish, gapirish va yozish amallari bo'yicha har bir sinfdan taqozo etiladigan bilim va ko'nikmalar me'yorini belgilab beradi. Bunda o'quvchining notanish matnni ifodali o'qiy olishi, o'zgaralar fikrini va matn mazmunini anglash hamda uni og'zaki qayta bayon qila olish darajasi, fikrni mantiqiy izchillikda ifodalay olishi, tilning ifoda vositalaridan o'rinli va unumli foydalana bilishi, imloviy savodxonligi kabi kompetentsiyalarni egallab borish dinamikasi nazarda tutiladi.

2. Grammatik kompetentsiya.

Standartda nutqiy faoliyatning har bir turi yuzasidan til materiali, til vositalari va grammatik bilimlar, hosil qilinadigan zaruriy ko'nikma va malakalar belgilanadi. Bunda o'rganilayotgan o'zbek tilining fonetikasi, leksikasi va grammatikasi bo'yicha nutqning og'zaki va yozma shakllaridan keng va to'g'ri foydalanish uchun zarur bo'lgan ilmiy-amaliy ma'lumotlar berish, o'zbek tilida to'g'ri talaffuz, imlo va punktuatsiyaning asosiy qoidalarini o'zlashtirish, muayyan bir xabarni yoki ma'lumotni turli shakllarda bera olish, kundalik hayot uchun zarur bo'lgan ish qog'ozlarni yuritish, badiiy, ilmiy, siyosiy asarlarni o'rganib, ular haqidagi fikr mulohazasini shaxsiy munosabatini og'zaki va yozma shakllarda to'g'ri bayon eta olish imkoniyatlaridan o'rinli foydalanish talab etiladi.

Natijalar:

Ona tili ta'limi mazmuni yuqoridagi ikki tarkibiy qismni o'z ichiga oladi va 1-4-, 5-9-sinflar hamda akademik litsey va kasb-hunar kolleji DTS larining har birida o'zining ifodasini topadi. Ona tili uzluksiz ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim maktabgacha ta'limdan keyingi bosqich sanaladi.

Uzluksiz ta'limning boshlang'ich va umumiy o'rta, o'rta maxsus ta'lim bosqichlarida til ta'limining lisoniy, lingvopsixologik, sotsiopsixologik va paralingvistik xususiyatlari, muhimi, umumdidaktik hamda o'ziga xos metodik xususiyatlardan kelib chiqqan holda hosil qilinadigan kommunikativ, grammatik va umum tarbiyaviy vazifalar belgilanadi, xususan maktabni bitirib chiqqan yoshlar ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotning barcha jabhalarida, muloqot va munosabatning hamma turlarida ona tilidan erkin, samarali va to'g'ri foydalana olish, uning cheksiz imkoniyatlaridan to'laqonli bahramand bo'lish, zaruriy ko'nikma va imkoniyatlariga ega bo'lishlari zarur.

Ona tili fani bo'yicha uzluksiz ta'lim tizimining majburiy ta'lim bitiruvchilarga qo'yiladigan majburiy minimal talablar

Bilishi kerak bo'lgan:

Grammatik bilimlar: Fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, bog'lanishli nutq, nutq uslublari, uslubiyatga oid tushunchalar, ularning muhim belgilari, tushunchalar bilan bog'liq grammatik atamalarni bilish.

Nutqiy kompetensiya. O'qish - harflarni to'g'ri talaffuzi, so'zlarni to'g'ri o'qilishi, gap ohangi, gapdagi tinish belgilarining talaffuzi, sanash va ajratish ohanglaridan to'g'ri foydalanish, so'z urg'ulari, murakkab tipdagi ilmiy atama va ramzlarni to'g'ri talaffuzi, mumtoz adabiyot namunalarini, so'z, ibora va atamalarni to'g'ri talaffuzi, ma'nosini anglash.

Fikrni og'zaki bayon qilish- og'zaki nutqning to'g'ri, ravon, aniq, tushunarli va ta'sirchan bo'lishi, monologik nutq, dialogik nutq mantiqiy jihatning aniq bo'lishi, matn mazmunining

mos bo'lishi.

Fikrni yozma shaklda bayon qilish- matndagi gaplarning mazmunan o'zaro bog'liqligi va aloqadorligi ko'rsatilgan mavzu doirasida birlashishi, harf va tinish belgilarini to'g'ri yozish, husnixatda qatorlarni to'g'ri joylashtirish, so'zlar orasidagi oraliqni to'g'ri belgilash, tasvirda tilning ifoda vositalaridan foydalanish, matnda so'zlarni takrorlashdan saqlanish va ma'nodoshlarini qo'llay olish, matnda xatboshilarining yaxlitligi va fikr izchilligini ta'minlash, uyadosh so'zlardan foydalana olish, diktant, bayon, insho, maqola, ish qog'ozlarini yozish, sodda va murakkab reja tuzish, yozma ishga epigraf tanlash, xatboshini to'g'ri belgilash, til birliklarini fonetik, lug'aviy, morfologik, sintaktik, tahlil qilish. Adabiy ta'lim o'z oldiga bir qator maqsadlarni qo'yadi. Majburiy ta'lim tizimidagi adabiy ta'lim asosan sof ilmiy maqsadlarni emas, balki ma'naviy-axloqiy yo'nalishlar ustuvorligini ko'zda tutadi.

Muhokama:

Adabiy –nazariy bilimlar: xalq og'zaki ijodi: maqol, topishmoq, tez aytish, ertak, rivoyat, hikoyat, masal, lof, latifa, afsona, xalq qo'shiqlari, doston va uning turlariga xos qonun-qoidalar; epik tur va uning janrlari: hikoya, qissa, romanga xos nazariy tushunchalar; lirik tur va uning janrlari: she'r, ruboiy, qit'a, g'azal, tuyuq, muxammas, masnaviy va boshqalarga xos qonun-qoidalar; dramatik tur va uning janrlari: drama, komediya, tragediyaga xos nazariy tushunchalar; syujet, kompozitsiya, obraz, prototip, badiiy asar tili, ijodiy metod, uslub, she'riy san'atlar va ularga oid nazariy qoidalar.

Adabiy jarayonlar: adabiyot so'z san'ati ekanligini, o'zbek adabiyoti tarixi, xalq og'zaki ijodi, mumtoz sharq adabiyoti, zamonaviy adabiyot, jahon adabiyoti, adabiy-badiiy asarlar mazmuni, g'oyasi va muammosi, ijodkorlarning hayoti va ijodi, asosiy va ikkinchi darajali voqealar, asar qahramonlarini tavsiflash, o'zaro qiyoslash, matnning tezis va rejalar, muallif nuqtai nazari, asarga nisbatan o'z nuqtai nazarini asoslash, adabiyot tarixining asosiy tamoyillari, adabiy qahramonlarning ma'naviy olami, jahon adabiyoti, o'zbek adabiyotining jahon adabiyotidagi o'rni, roman janri, badiiy asarda milliy ruh ifodasi, ruhiy tahlil, adabiyotdagi komil inson tasviri, tashxis, musammat, lirik qahramon obrazi, tragik obrazlar va hayot haqiqati, so'z san'atining obrazlilik, tarixiy-adabiy jarayonga xos asosiy qonuniyatlar, adabiy tur va janrlar, muayyan bir badiiy asarning turi va janri, asar badiiyatiga xos xususiyatlar.

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, o'quvchilar milliy adabiyotning, shuningdek, jahon adabiyotining eng sara namunalarini o'qish va tahlil qilish asosida ezgulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik, go'zallik va qusur haqidagi xilma-xil talqinlarga duch kelishadi, ularga ongli va jonli munosabat bildirishadi, shular asosida o'zlaridagi axloqiy-ma'naviy fazilatlar majmuaning shakllanishi va rivojiga imkon topishadi. Ularga nisbatan ochiq hayotiy munosabatlarni aks ettirish zaruriyati esa o'quvchilar og'zaki hamda yozma nutqlarining rivojida muhim omil vazifasini ado etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirov A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida yangi axborot texnologiyalardan foydalanish muammolari. Uzluksiz ta'lim jurnali, 2002.
2. Abduraimova M. Onatili ta'limida ilg'or pedagogik texnologiya.–Toshkent, 2005.
3. Dustov S.R., S., Yusupov A.A., Azamkulov A. (2023). "Methodology Of Teaching Mathematics In Primary Grades". Journal of Pharmaceutical Negative Results, 7480-7485.

4. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: O'qituvchi, 1992.
5. Azizxo'jayeva N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogic texnologiyasi. – T.: TDPU, 2000.
6. Aytmatov Ch., Shoxonov M. Cho'qqida qolgan ovchining ohi-zori. – T.: Sharq, 1998.
7. Do'stov, S. (2022). MAKTABLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(5), 121-123.
8. Do'stov, S. T., Oltiyev, A. B., & Husanov, A. R. (2022). O'QUVCHILARNING FIKRLASH QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISHDA BA'ZI BIR TENGLAMALARNI YECHISHDA TURLI USULLARDAN FOYDALANISH METODIKASI. Eurasian Journal of Mathematical Theory and Computer Sciences, 2(5), 85-86.
9. Do'stov, S., & Orolov, A. (2022). KOMPLEKS SON VA TRIGONOMETRIK SHAKLDAGI KOMPLEKS SONLARDAN ILDIZ CHIQRISH USULLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(2), 857-863

